

ศิลปะชุมชนชายฝั่งบนพื้นที่สาธารณะ: ภูมิทัศน์ใหม่จาก
การสร้างสรรค์ทัศนศิลป์แบบมีส่วนร่วมพื้นที่ความทรงจำทุ่งตึก
Coastal Community Art in Public Spaces: New
Landscape from Participatory Visual Art Creation
in Memorable Area of Thung Tuek

วันที่รับบทความ: 16 มิถุนายน 2565

วันที่แก้ไขบทความ: 1 สิงหาคม 2565

วันที่ตอบรับบทความ: 16 สิงหาคม 2565

ไพฑูรย์ ทองดี¹

สุชาติ เกาทอง²

ตฤณ กิตติการอำพล³

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา วิเคราะห์ สาระสำคัญจากข้อมูลศิลปะชุมชนชายฝั่งบนพื้นที่สาธารณะ เพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะชุมชนจากพื้นที่ความทรงจำทุ่งตึก และเพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์แนวคิดศิลปะชุมชน โดยเป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ได้แก่ การวิจัยเชิงคุณภาพ และการวิจัยแบบปฏิบัติการสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ ใช้การเก็บข้อมูล และศึกษาจากการทบทวนเอกสารและงานภาคสนาม ได้แก่ ข้อมูลสิ่งแวดล้อม ข้อมูลวิถีชีวิต ข้อมูลจากศิลปกรรม และเก็บข้อมูลด้วยการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มจากประชาชนในพื้นที่ ตำบลเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ในประเด็นความเห็นต่อพื้นที่ ความเข้าใจด้านศิลปะชุมชน จากการศึกษาพบว่า ศิลปะชุมชนบนพื้นที่สาธารณะมีกลไกที่สำคัญ คือ การสร้างการมีส่วนร่วมจากประชากรในพื้นที่ ทั้งข้อมูล ความเห็น และการมีส่วนร่วมในกิจกรรมและการสร้างสรรค์งานศิลปะ รวมถึงการนำเสนอกลไกทางศิลปะชุมชนไปสู่นโยบายของภาครัฐ เพื่อเป็นการสร้างการยอมรับและสร้างคุณค่าจากผลงาน ผลจากการวิจัยสร้างสรรค์พบว่า ผลงานศิลปะชุมชนถ่ายทอดเนื้อหา ความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนภายใต้อารยธรรมเก่าบนพื้นฐานความงามทางสิ่งแวดล้อม โดยผู้วิจัยได้พัฒนาต้นแบบงานศิลปะชุมชน ผ่านการร้อยสร้างของภาพความงามต่าง ๆ จากข้อมูล และสร้างทวนซ้ำจนได้รูปภูมิทัศน์ใหม่ของกระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชน จากผลของการศึกษาสามารถนำมาอภิปรายผล จำนวน 4 ประเด็น ได้แก่ 1) ภาษา 2) การมีส่วนร่วมของศิลปะชุมชนชายฝั่ง 3) พื้นที่และเวลา และ 4) นโยบายสาธารณะ

คำสำคัญ: ศิลปะชุมชนชายฝั่ง พื้นที่สาธารณะ ความทรงจำทุ่งตึก

¹ นักศึกษาระดับปริญญาเอก, สาขาวิชาทัศนศิลป์และการออกแบบ คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

e-mail: paithoon.t@pkru.ac.th

² ศาสตราจารย์เกียรติคุณ, สาขาวิชาการจัดการศิลปกรรม คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี

e-mail: suchat.tha@bkkthon.ac.th

³ รองศาสตราจารย์, ภาควิชาการจัดการเรียนรู้ คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา

e-mail: trink@buu.ac.th

Coastal Community Art in Public Spaces: New Landscape from Participatory Visual Art Creation in Memorable Area of Thung Tuek

Received: June 16, 2022

Revised: August 1, 2022

Accepted: August 16, 2022

Paithoon Thongdee¹

Suchat Thaothong²

Trin Kittikanampol³

Abstract

This research aimed to study and analyze the main idea about coastal community art in public spaces in order to create community art works in memorable area of Thung Tuek and to analyze and synthesize the concept of community art. This research was a mixed method research, combining a qualitative research method and a visual art action research method to gather the quantitative and qualitative data. A literature review and fieldwork, i.e., environmental information, a way of life and fine arts, were used to gather the quantitative data. While interviews and focus group interviews from local people in Khokao, Takua Pa, Phang-Nga were used to gather the qualitative data. The interviews were related to the local people's opinions on community art. The results from the quantitative method approach found that community art in public spaces played a key role for 1) local people's participation in knowledge and opinion sharing, 2) local people's participation in art activities and art creation, and 3) community art process performance leading to a government policy. These can bring about acceptance and value-added from art works. The results of the creative research showed that the community art reflected the prosperity of an ancient civilization with environmental aesthetics. Since the researchers developed a community art model by aesthetic art deconstruction and reconstruction, it brought about a new landscape from community art creation. The above results can be discussed as follows: 1) languages, 2) the participation of coastal community art, 3) spaces and time, and 4) a government policy.

Keywords: Coastal community art, public spaces, a memorable area, Thung Tuek

¹ Doctoral student, Department Arts Visual Arts and Design, Faculty of Fine and Applied, Burapha University
e-mail: paithoon.t@pku.ac.th

² Emeritus Professor, Department Arts Fine Arts Management, Faculty of Fine and Applied, Bangkokthonburi University
e-mail: suchat.tha@bkkthon.ac.th

³ Associate Professor, Department of Learning Management, Faculty of Education, Burapha University
e-mail: trink@buu.ac.th

บทนำ

ปัจจุบันประเทศไทยมีการนำความรู้ด้านศิลปะกับชุมชนเข้ามาพัฒนาในพื้นที่ต่าง ๆ เช่น การสร้างสตรีทอาร์ตให้กับชุมชนต่าง ๆ เพื่อสร้างจุดเด่นและส่งเสริมการท่องเที่ยว รวมถึงการใช้ศิลปะในรูปแบบกิจกรรมมาสร้างพื้นที่ชั่วคราว ในการสร้างการปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขาย เช่น กิจกรรมตลาดนัดศิลปะ ถนนคนเดินตามในย่านชุมชน มีการใช้ศิลปะตกแต่งพื้นที่เพื่อการสร้างเอกลักษณ์ให้โดดเด่น นอกจากนี้ประเทศไทยยังมีโครงการจัดแสดงศิลปะระดับนานาชาติมากมาย ที่มีได้ใช้พื้นที่ในหอศิลป์และใช้ผลงานที่ติดตั้งภายนอก เช่น มหกรรมศิลปะกรรมร่วมสมัยนานาชาติ ไทยแลนด์ เบียนนาเล่ จังหวัดกระบี่ เมื่อปี พ.ศ. 2561 ซึ่งมีศิลปินนานาชาติจากทั่วโลก ได้สร้างสรรค์ผลงานศิลปะประเภทต่าง ๆ ติดตั้งกับพื้นที่ในธรรมชาติ ซึ่งนับว่าเป็นสิ่งใหม่สำหรับชุมชน

การมีส่วนร่วมในงานศิลปะ ถือเป็นสิ่งจำเป็นของกระบวนการศิลปะสาธารณะ เนื่องจากผลงานศิลปะที่ติดตั้งในพื้นที่นอกจากแสดงความงาม ยังต้องคำนึงถึงบทบาท และความสัมพันธ์กับพื้นที่ ซึ่งต้องทบทวนประเด็นต่าง ๆ ให้ครอบคลุม ทั้งการใช้ประโยชน์หรือการแก้ปัญหา ในประเด็นหลังดูเหมือนจะกลายเป็นโจทย์สำคัญสำหรับผู้สร้างสรรคที่จะต้องคำนึงถึง ดังนั้นศิลปะในพื้นที่สาธารณะเป็นรูปแบบการนำเสนอที่ลดช่องว่างระหว่างผู้คนและหอศิลป์ จากบรรทัดฐานและรูปแบบการจัดแสดงงานศิลปะที่จะต้องแสดงในพื้นที่ปิด แต่กลับมีศิลปินกลุ่มหนึ่ง que เลือกสร้างสรรค์ผลงานนอกหอศิลป์ ได้แก่ กลุ่มศิลปิน แลนด์อาร์ต พวกเขาละทิ้งความต้องการด้านเงินทองจากการขายผลงานศิลปะเป็นชิ้น ๆ สู่งานทำงานในพื้นที่ธรรมชาติ รังสรรค์ผลงานโดยเลือกใช้วัสดุที่หาได้ในพื้นที่ เพื่อสร้างสรรค์ศิลปะสะท้อนความงามระหว่างสิ่งที่ศิลปินสร้างขึ้นกับสภาพแวดล้อม ศิลปะนอกหอศิลป์สามารถสร้างปรากฏการณ์ใหม่ ๆ ด้วยการสร้างปฏิสัมพันธ์ของผู้คนในพื้นที่กับผลงานศิลปะ จนเกิดกระแสแนวทางศิลปะกับชุมชน หรือ public art ขึ้น คือ ศิลปะที่สร้างขึ้นจากพื้นฐานและสภาพของพื้นที่เป็นตัวตั้งเพื่อการแก้ปัญหาในพื้นที่ หรืออาจเป็นการสร้างความงามให้กับพื้นที่เดิม อันนำไปสู่การสร้างแลนด์มาร์คใหม่หรือภูมิทัศน์ใหม่ให้กับพื้นที่ ยกตัวอย่างเช่น ศิลปะเทศกาลเชียงใหม่จัดวางสังคมในช่วงปี พ.ศ. 2536-2539 ได้เปิดพื้นที่ในการแสดงผลงานศิลปะนอกหอศิลป์ โดยมีศิลปินที่สร้างสรรค์ผลงานโดยอาศัยฐานคิดที่เชื่อมโยงกับศิลปะและวัฒนธรรมชุมชน นำโดยศิลปินที่ร่วมสร้างความเคลื่อนไหวและแนวคิดที่มีปฏิสัมพันธ์กับชุมชน สิ่งแวดล้อม เช่น นาวิณ ลาวัลย์ชัยกุล, ฤกษ์ฤทธิ ติระวนิช, มณเฑียร บุญมา ฯลฯ มีการนำเสนอสื่อศิลปะที่มีความหลากหลาย ได้แก่ ศิลปะแบบจัดวาง, ศิลปะแบบติดตั้งจัดวางและการแสดง, ศิลปะการแสดง และสื่อ-วัฒนธรรมการแลกเปลี่ยน โดยใช้พื้นที่ ได้แก่ วัด สุสาน บ้าน อาคาร ถนน สะพาน แม่น้ำ ลำคลองและกำแพง นับเป็นการเปิดพื้นที่การพบปะแลกเปลี่ยนที่คนผู้คนในแวดวงวงการศิลปะในการนำไปสู่ความเป็นไปได้ใหม่ ๆ ของการนำเสนอผลงานศิลปะกับพื้นที่ในชุมชนอีกด้วย (ถนอม ชากักดี, 2563, หน้า 34-37, 101)

ประติมากรรมที่ปรากฏในพื้นที่สาธารณะนับเป็นปรากฏการณ์แรกที่ศิลปะสมัยใหม่ให้ไว้แก่สังคมเมืองในขณะนั้น เรียกได้ว่าก่อนจะมีพื้นที่ศิลปะที่เป็นพื้นที่ซึ่งเรียกว่า พื้นที่ในธรรมเนียมนิยปฏิบัติหรือ conventional space จะเกิดขึ้นเสียอีก ประติมากรรมในพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นจากการให้ของภาครัฐยังปรากฏเรื่อยมา โดยเปลี่ยนแปลงรูปแบบออกไปตามยุคสมัย จากรูปทรงเสมือนจริงไปสู่รูปทรงอิสระ

ซึ่งรูปแบบของประติมากรรมในพื้นที่สาธารณะก็ยิ่งให้ความสำคัญเพียงเล็กน้อยต่อเรื่องกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน หรือชุมชนความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับสาธารณะ จึงเป็นเพียงเรื่องของการให้และการรับมากกว่าที่จะเป็นการหาความเห็นชอบจากชุมชนหรือสาธารณชน ศิลปะส่วนใหญ่จึงเป็นศิลปะที่ใช้ในพื้นที่ของสาธารณะ (art in public place) มากกว่าที่จะเป็นศิลปะสาธารณะ (public art) (อรรถชัย พองสมุทร, 2551, หน้า 101-102)

ชุมชนชายฝั่งทะเล เป็นลักษณะของการพึ่งพาอาศัยจากทรัพยากร และการดำรงชีวิตที่สัมพันธ์กับทรัพยากรธรรมชาติ ได้แก่ สัตว์น้ำ ป่าชายเลน และเกลือทะเล ประชากรในชุมชนประกอบอาชีพประมงชายฝั่งหรือประมงขนาดเล็ก ในงานวิจัยเรื่องนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาภูมิทัศน์ของพื้นที่ทุ่งตึกหรือเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ชุมชนชายฝั่งที่มีจุดเด่นในด้านของวิถีชีวิตที่ผูกพันกับท้องทะเล มีวิถีแบบชุมชนชาวน้ำ ที่ต้องบริหารจัดการทรัพยากรในพื้นที่ที่จำกัด มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ในการขุดพบชุมชนโบราณ ได้แก่ ศิลปวัตถุและโบราณสถาน เนื่องจากทุ่งตึกมียุทธศาสตร์ที่ดีในการเป็นพื้นที่หลบหลุมมรสุมในระหว่างพื้นที่เกาะคอเขา และปากแม่น้ำตะกั่วป่า อันแสดงถึงการเป็นเมืองท่าสำคัญในพื้นที่แห่งนี้ ในปัจจุบัน เมืองโบราณดังกล่าว ปรากฏเหลือเพียงร่องรอยบางส่วนที่ขาดความสมบูรณ์ แต่ประสบการณ์ เรื่องราว เกี่ยวกับเมืองโบราณทุ่งตึกนั้น ยังอยู่ในความทรงจำของชาวบ้านในพื้นที่อันแสดงให้เห็นถึงคุณค่าของความเป็นชุมชนความทรงจำ ซึ่งองค์ความรู้ที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ชุมชนเองกำลังจะถูกกระแสความเจริญจากวัฒนธรรมใหม่ เข้ามาเปลี่ยนแปลงต่อวิถีเดิมของพื้นที่ ดังนั้นจึงมีความสำคัญที่ผู้วิจัยเห็นถึงบทบาทของศิลปะชุมชนในพื้นที่สาธารณะ ที่มีส่วนประสานสำคัญในการศึกษาข้อมูลจากความงามของพื้นที่ รวมถึงการสร้างการมีส่วนร่วมของชุมชน ในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะติดตั้งในพื้นที่ อันนำไปสู่รูปภูมิทัศน์ใหม่อันแสดงถึงคุณค่าจากทุนทางนิเวศวัฒนธรรมชายฝั่งของชุมชน

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์สาระสำคัญจากข้อมูลศิลปะชุมชนชายฝั่งบนพื้นที่สาธารณะ
2. เพื่อสร้างสรรค์ผลงานศิลปะชุมชนแบบมีส่วนร่วมจากพื้นที่ความทรงจำทุ่งตึก
3. เพื่อวิเคราะห์สังเคราะห์ผลการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนชายฝั่งสู่ภูมิทัศน์ใหม่ อันนำไปสู่การกำหนดแนวคิดศิลปะชุมชน

วิธีดำเนินการวิจัย

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยแบบผสมผสาน ได้แก่ งานวิจัยเชิงคุณภาพ และงานวิจัยแบบปฏิบัติการสร้างสรรค์ทัศนศิลป์ โดยเก็บข้อมูลด้วยเครื่องมือ และเก็บรวบรวมข้อมูล ดังนี้

1. ประชากร

- 1.1 ประชากรด้านข้อมูล ศึกษาจากการทบทวนเอกสารและงานภาคสนาม ได้แก่ ข้อมูลสิ่งแวดล้อม ข้อมูลวิถีชีวิต ข้อมูลจากศิลปกรรม
- 1.2 ประชากรในพื้นที่ ตำบลเกาะคอเขา อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา โดยศึกษาจากการทำแบบสอบถาม การสัมภาษณ์ จำนวน 30 คน ในประเด็นความเห็นต่อพื้นที่ และความเข้าใจด้านศิลปะ

ชุมชน และการสนทนากลุ่ม จำนวน 10 คน เพื่อรวบรวมความคิดเห็น และประเมินผลแบบร่างผลงาน ศิลปะกับชุมชนที่สอดคล้องกับนิเวศวัฒนธรรมชายฝั่งของพื้นที่ชุมชน

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

2.1 แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยการสัมภาษณ์บุคคลที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัย จำนวน 30 คน

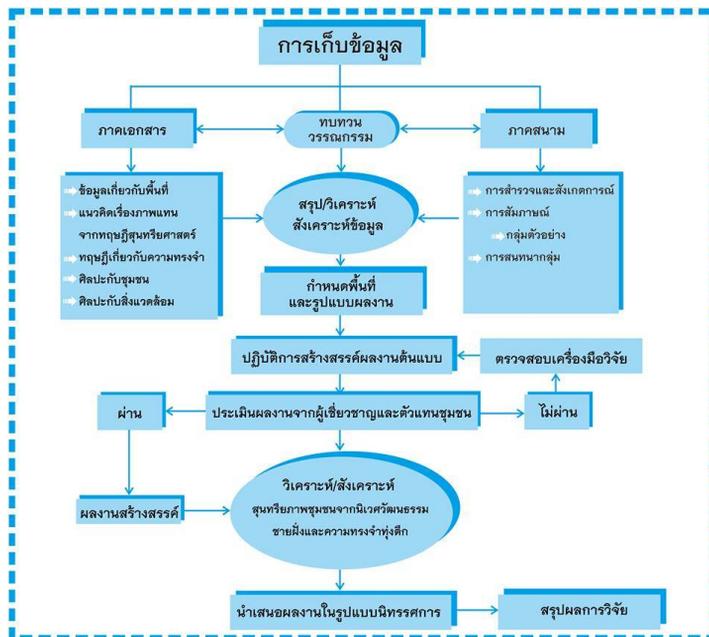
2.2 แบบเก็บข้อมูลการประชุมกลุ่มแบบเข้มข้น (focus group discussion) เป็นการสอบถามความเห็นเกี่ยวกับศิลปะชุมชน ได้แก่ องค์การบริหารส่วนตำบล กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน ศิลปินท้องถิ่น และตัวแทนชุมชน จำนวน 10 คน

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคเอกสาร ผู้วิจัยสำรวจภาคสนามและค้นคว้าจากเอกสารที่เกี่ยวข้อง การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ผู้วิจัยเก็บแบบสัมภาษณ์ และสนทนากลุ่มจากการลงพื้นที่ชุมชน รวมถึงข้อมูลที่ได้จากนักวิชาการ ศิลปินและผู้เชี่ยวชาญ

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลภาคเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม มาวิเคราะห์ จัดกระทำข้อมูล เกี่ยวกับความเห็นด้านสัตว์ พืช และศิลปวัตถุที่เป็นจุดเด่นในพื้นที่ และการใช้การพรรณนาความ เพื่อสรุปสังเคราะห์ประเด็น เรื่อง ความสำคัญของพื้นที่ และการมีส่วนร่วมของประชากรกับผลงานศิลปะในพื้นที่สาธารณะ

ภาพที่ 1 วิธีในการดำเนินการวิจัย

ที่มา: ไพฑูริย์ ทองดี

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 กรณีศึกษากระบวนการศิลปะสาธารณะแบบมีส่วนร่วม

จากผลของการศึกษากรณีศึกษา การสร้างสรรค์ผลงานศิลปะสาธารณะโดยเน้นกระบวนการมีส่วนร่วม พบว่า

โครงการวิจัย “การออกแบบประติมากรรมบนที่สาธารณะกับการมีส่วนร่วมของชุมชน” โดย จักรพันธ์ วิลาสินีกุล เป็นโครงการศิลปะกับชุมชนภายใต้โจทย์ของพื้นที่ที่มีการเปลี่ยนแปลงภูมิทัศน์เดิมไปสู่ภูมิทัศน์ใหม่ โดยการใช้งานศิลปะเป็นสื่อกลางในการเชื่อมประสาน วิถีชีวิตและวัฒนธรรมของคนในชุมชนริมคลองโอ่งอ่าง เมื่อพิจารณาสภาพแวดล้อมของทางเดินริมคลอง จึงเห็นว่า สามารถออกแบบงานศิลปะประเภทต่าง ๆ ที่สามารถติดตั้งกับพื้นที่ ทั้งงานประติมากรรมและงานออกแบบศิลปะ 3 มิติ จึงแบ่งรูปแบบการออกแบบงานศิลปะออกเป็น 6 รูปแบบ ประกอบด้วย ประติมากรรมลอยตัว ประติมากรรมปูนต่ำ ม้านั่ง ฝาท่อระบายน้ำและสาธารณูปโภค ศิลปะกราฟฟิตี้ และรั้วกันทางเดินริมน้ำ ทั้งนี้ทางกรุงเทพมหานครยังได้นำผลการวิจัยดังกล่าวเป็นแนวทางการออกแบบเพื่อปรับปรุงภูมิทัศน์โดยส่งเสริมอัตลักษณ์ชุมชน “โครงการปรับปรุงภูมิทัศน์ริมคลองโอ่งอ่าง” และโครงการศิลปะชุมชน “กิจกรรมแต้มสี กรุงเทพฯ” ปี 2561 โดยผลงานชุดนี้แสดงให้เห็นถึงความพยายามในการเชื่อมโยงผลงานศิลปะและภูมิหลังเดิมของชุมชน โดยใช้งานศิลปะแสดงความเป็นอัตลักษณ์ให้เกิดกับพื้นที่ และให้ผลงานศิลปะสามารถอยู่ร่วมกับสิ่งของและวัตถุในสาธารณะพื้นที่สาธารณะได้อย่างกลมกลืน อีกทั้งยังแสดงผลกระทบของกระบวนการวิจัยที่ทำให้ภาครัฐเห็นถึงการใช้กลไกศิลปะชุมชนสู่นโยบายในนโยบายการพัฒนาเมืองของหน่วยงานราชการ ศิลปะชุมชนจึงเป็นส่วนหนึ่งในการแสดงถึงการร่วมมือจากชุมชน มากกว่าการเป็นผู้รับต่อนโยบายของทางการโดยขาดการมีส่วนร่วม (ศูนย์ข่าวนโยบายสาธารณะ, 2562)

ผลงานของ นาวิณ ลาวัลย์ชัยกุล เป็นผลงานที่ติดตั้งในพื้นที่สาธารณะที่ให้ประสบการณ์ใหม่ และแง่มุมของการศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างงานศิลปะ ผู้คน และพื้นที่ได้อย่างน่าสนใจ การสร้างผลงานของเขามีได้อาศัยประสบการณ์ส่วนตัว แต่อาศัยประสบการณ์ร่วม และความทรงจำร่วมของคนในพื้นที่ ในการสร้างสรรค์ภาพแทนใหม่ที่ติดตั้งในพื้นที่เดิม อันเป็นการแสดงถึงการสร้างกระบวนการความงามจากการมีส่วนร่วมนั่นเอง ผลงาน “นครโอเค” จังหวัดสงขลา นาวิณได้ศึกษาข้อมูลและสัมภาษณ์สมาชิกในชุมชน ทำให้เกิดการสร้างสรรค์ในรูปแบบการโหยหาอดีต Nostalgia เขาวาดภาพคนในชุมชนโดยใช้สีที่ดูผิดเพี้ยนความเป็นจริง แสดงภาพอดีตที่สดใส โดยเนื้อหาของผู้คนภายในภาพจะเป็นภาพจากบุคคลจริงที่อาศัยและเป็นที่ยึดในชุมชน (วัลย์ลิตา อยุทธ์, 2561, หน้า 98)

ศิลปะสาธารณะดูเหมือนว่าจะมีการขับเคลื่อนอย่างเป็นรูปธรรมในต่างประเทศ ได้แก่ นโยบายศิลปะสาธารณะ 1 เปอร์เซ็นต์ โดยรัฐบาลไต้หวัน ได้ออกนโยบายศิลปะสาธารณะ 1 เปอร์เซ็นต์ ผ่านร่างกฎหมาย “Cultural and Art Reward Act” ในปี พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นการการันตีการอุดหนุนสนับสนุนศิลปะสาธารณะให้เติบโตอย่างต่อเนื่อง กฎหมายดังกล่าวได้กำหนดให้ทุกโครงการก่อสร้างของรัฐบาล ต้องแบ่งร้อยละหนึ่งของงบประมาณทั้งหมด มาใช้ในโครงการจัดหาและติดตั้งงานศิลปะสาธารณะให้กับพื้นที่สาธารณะ โดยลักษณะเด่นของศิลปะสาธารณะโดยรัฐบาลไต้หวัน มีการยึดโยงกับ

ระเบียบการจัดการศิลปะของรัฐ มีขั้นตอนการดำเนินงานที่รัดกุม และชิ้นงานศิลปะยังสะท้อนแนวหรือรูปแบบศิลปะที่มุ่งแนวคิดชุมชนนิยม และมักมีความเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรมทั้งในด้านรูปแบบเนื้อหาของงานศิลปะ รวมทั้งกิจกรรมศิลปะที่สนับสนุนการมีส่วนร่วมของสาธารณชนทั่วไป รวมถึงการมีบทบาทในการเพิ่มพูนสุนทรียภาพแก่พื้นที่สาธารณะอีกด้วย (ภณิพล อภิชิตสกุล, 2561, หน้า 194-195)

เมื่อผลงานศิลปะได้ถูกติดตั้งในพื้นที่สาธารณะ ผลงานชิ้นนั้น ๆ ได้ทำหน้าที่ในการครอบครองพื้นที่ ด้วยการส่งสารผ่านภาษาของเส้น รูปทรง สี สัน และพื้นผิวของชิ้นงาน ในเชิงประจักษ์เกิดปฏิกิริยาการรับรู้เชิงกายภาพเป็นอันดับแรก เมื่อสิ่งแวดล้อม ได้แก่ คน สัตว์ ยานพาหนะ แสงแดด และสภาพดินฟ้าอากาศ ได้เคลื่อนไหวผ่านผลงานศิลปะ ดังนั้นผลงานศิลปะในพื้นที่สาธารณะย่อมมีผลกระทบต่อความรู้สึกของผู้คนที่ใช้ประโยชน์หรือสัญจรไปมาในพื้นที่นั้น ทำให้ผู้ชมเกิดประสบการณ์การรับรู้ที่แตกต่าง รวมถึงการผูกพันจนเกิดความกลมกลืนเป็นหนึ่งเดียวระหว่างงานศิลปะกับพื้นที่สาธารณะ ทำให้งานประติมากรรมในพื้นที่สาธารณะเป็นงานที่รับใช้สังคมในเชิงวัฒนธรรมอย่างดียิ่ง (วีรวัดน์ สิริเวสมาศ, 2553, หน้า 162-166)

1.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม

ในงานวิจัยนี้ ได้แสดงถึงกระบวนการการมีส่วนร่วมของชุมชนโดยได้ทำการเก็บข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับคนในพื้นที่วิจัยที่มีความสำคัญกับประเด็นที่ทำวิจัย โดยเป็นประชากรที่อาศัยอยู่ในพื้นที่ ตำบลเกาะคอเขา อำเภอดงตาล จังหวัดพังงา จำนวน 30 คน มีแนวโน้มที่ตรงกัน คือ ด้านความสำคัญของพื้นที่ทุ่งตึกในด้านประวัติศาสตร์ ความเป็นเมืองท่าการค้า สายไหมทางทะเล มีความห่วงแหนทั้งความเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม และพื้นที่ทางธรรมชาติที่มีความสวยงาม พบว่า สัตว์ชนิดที่แสดงถึงความเป็นจุดเด่นของพื้นที่ ในตำบลเกาะคอเขา อันดับที่ 1 คือ ปูดำ อันดับที่ 2 คือ นกเงือก อันดับที่ 3 คือ โลมาสีชมพู อันดับที่ 4 คือ กวางม้า และประเด็นศิลปวัตถุใดที่แสดงถึงความเป็นจุดเด่นของพื้นที่ ในตำบลเกาะคอเขา พบว่าจุดเด่นของพื้นที่ในตำบลเกาะคอเขา อันดับที่ 1 คือ เมืองโบราณ อันดับที่ 2 ลูกปัดทุ่งตึก อันดับที่ 3 คือ เศษภาชนะ เครื่องแก้ว ดินเผาโบราณ อันดับที่ 4 คือ ประติมากรรมเทพีอุ้มเด็ก และอันดับที่ 5 คือ บ่อน้ำโบราณ ทั้งนี้ประเด็นการมีส่วนร่วมกับศิลปะชุมชน การมีส่วนร่วมกับศิลปะชุมชน อันดับที่ 1 คือ ด้านประโยชน์ใช้สอย อันดับที่ 2 ด้านความงาม อันดับที่ 3 ด้านกิจกรรม และอันดับที่ 4 เป็นแหล่งที่จะต้องได้ศึกษา และประเด็นความต้องการให้ผลงานศิลปะชุมชนเกิดขึ้นในพื้นที่ตำบลเกาะคอเขา ติดตั้ง ณ พื้นที่/ตำแหน่ง พบว่า อันดับที่ 1 คือ ท่าเรือเกาะคอเขา อันดับที่ 2 คือ สถานที่เก่า อันดับที่ 3 คือ พื้นที่อนุสาวรีย์ หมู่ที่ 4 บ้านทุ่งตึก และอันดับที่ 5 คือ หมู่ 1 บ้านเมืองใหม่

1.3 ผลการสร้างสรรคผลงานศิลปะชุมชนชายฝั่ง

การวิเคราะห์ข้อมูลสำคัญของความงามในด้านสุนทรียภาพชุมชนจากนิเวศวัฒนธรรมชายฝั่ง นำไปสู่การสร้างผลงานศิลปะชุมชนโดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เพื่อสร้างองค์ความรู้ใหม่และข้อค้นพบของศิลปะชุมชน

การสร้างสรรคผลงาน เป็นการสร้างสรรคผลงานโดยการพิจารณาภาพร่าง 3 มิติ มาขยายเป็นผลงานจริง โดยทวนสอบจากผลงานที่มีความลงตัวในเนื้อหาเรื่องราวตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยผลงานจะใช้เทคนิคการปั้นปูนสด แล้วติดด้วยกระเบื้องเซรามิก โดยมีผลการสร้างสรรค ดังนี้

1.3.1 ผลงานในระยะที่ 1 ผลงานในระยะนี้ เกิดจากการวิเคราะห์ข้อมูลจุดเด่นในพื้นที่ของทุ่งตึก ได้แก่ ลวดลายของลูกปัดโบราณ โดยเฉพาะ ลูกปัดตาตะกั่วป่า ซึ่งถือว่าเป็นลูกปัดที่มีการค้นพบเฉพาะในพื้นที่ตะกั่วป่า รวมถึงความเชื่อของลูกปัดในฐานะของตาวีเศษ สามารถปัดเป่าสิ่งชั่วร้าย ผสานกับเศษภาชนะและซากปรักหักพังของเมืองโบราณของทุ่งตึก อันแสดงถึงเมืองโบราณที่เคยรุ่งเรืองในอดีต แต่ในปัจจุบันเหลือแต่ซากทางอารยธรรม ข้อมูลดังกล่าวได้ปรากฏชัดเจนในผลงานที่ชื่อ “ดวงตาแห่งตะกั่วป่า” ส่วนผลงาน “รุ่ง-เรืองอรุณ” ใช้ลักษณะเกลียวคลื่นซึ่งถือเป็นกายภาพความงามจุดเด่นของชุมชนชายฝั่งทะเล ที่มีโลมาสีชมพู สัตว์ที่เป็นจุดเด่นสำคัญของฝั่งทะเลอันดามันกำลังพุ่งกระโจนออกจากคลื่นน้ำและมีลูกปัดโบราณชนิดต่าง ๆ เช่น ลูกปัดตาตะกั่วป่า ลูกปัดนกยูง กำลังล่องลอยอยู่ในน้ำ ซึ่งแทนค่าถึงเมืองท่าการค้าสายไหมทางทะเลที่เคยรุ่งเรืองในอดีต ผลงานชุดนี้จึงเป็นมุมมองในเชิงที่แสดงถึงการทับซ้อนทางประวัติศาสตร์พื้นที่ กับสภาพความสมบูรณ์ทางธรรมชาติ ซึ่งเป็นทุนทางนิเวศวัฒนธรรมที่สำคัญของชุมชน ความเจริญรุ่งเรืองของชุมชนภายใต้อารยธรรมเก่าบนพื้นฐานความงามทางสิ่งแวดล้อม

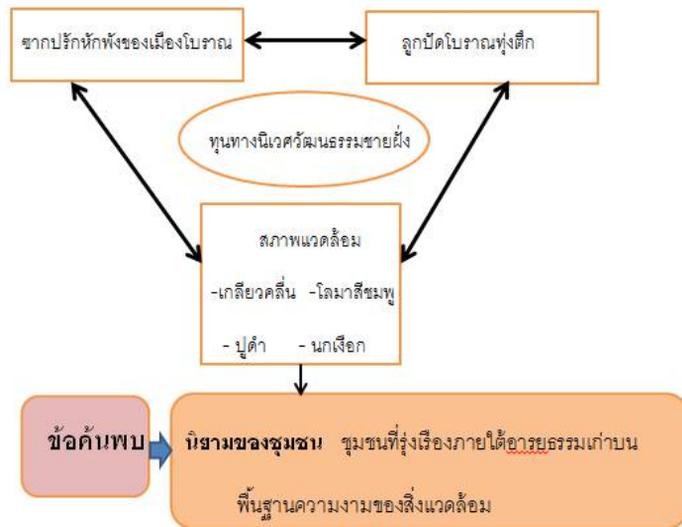

ภาพที่ 2 ผลงานสร้างสรรคในระยะที่ 1 ชื่อผลงาน “ดวงตาแห่งตะกั่วป่า” และ “รุ่ง-เรืองอรุณ”
ที่มา: ไพฑูรย์ ทองดี

ภาพที่ 3 ผลงานสร้างสรรคในระยะที่ 2 ชื่อผลงาน “ปูด้าทุ่งตึก” และ “พลังสามัคคี”
ที่มา: ไพฑูรย์ ทองดี

3.1.2 ผลงานในระยะที่ 2 ผลงานในระยะนี้เกิดจากการวิเคราะห์ข้อมูลจากกระบวนการรับฟังความคิดเห็นจากชุมชน พบว่า สัตว์ที่เป็นจุดเด่นของพื้นที่คือ “ปูดำ” ซึ่งนับเป็นสัตว์เศรษฐกิจที่ทำรายได้ให้กับชุมชนเกาะคอเขาในยามที่มีลมมรสุม ทำให้ชาวบ้านไม่สามารถออกเรือได้เป็นเวลา 6 เดือน และด้วยรูปแบบของภาษาภาพที่มีลักษณะของการสื่อสารที่เข้าใจได้ไม่ยากนัก ผู้วิจัยจึงได้นำข้อมูลของลูกปัดโบราณ และศิลปวัตถุ มาผสมผสานกับรูปทรงของปูดำ ดังที่ปรากฏในผลงาน “ปูดำทุ่งตึก” ส่วนผลงาน “พลังสามัคคี” นำเสนอในลักษณะรูปแบบของผลงานเป็นเสาแนวตั้งจำนวน 3 ต้น โดยแรงบันดาลใจได้ข้อมูลในการสร้างจากลักษณะของบ้านต้นไม้ของนกเงือก อันเป็นสัตว์อีกชนิดที่พบในชุมชน โดยลักษณะของเสาลูกปัดแนวตั้งแทนค่าถึงความตั้งมั่นของอารยธรรมชุมชน ภายใต้ความสามัคคีของชุมชน ส่วนฐานด้านล่างแสดงถึงลักษณะของบ่อน้ำ แสดงถึงการหล่อเลี้ยงของสภาพชุมชนชายฝั่งทะเล

ภาพที่ 4 ผังแสดงข้อค้นพบจากผลของการสร้างสรรค์
ที่มา: ไพฑูริย์ ทองดี

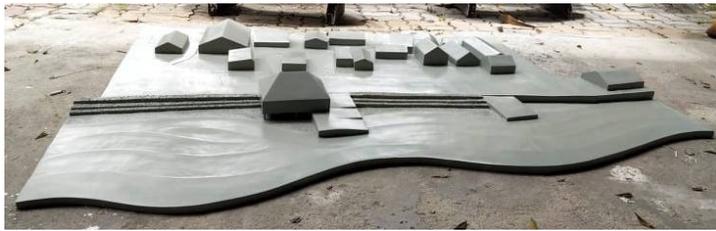
1.4 การดำเนินการจัดทำหุ่นจำลองพื้นที่ แบบ 3 มิติ

หุ่นจำลองพื้นที่ 3 มิติ มีความสำคัญในการอธิบายภาพรวมของรูปแบบการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะชุมชน เพราะสามารถแสดงถึงขอบเขตพื้นที่ที่กำหนดในการติดตั้งผลงานศิลปะชุมชน และยังสามารถแสดงหุ่นจำลองของต้นแบบงานศิลปะชุมชนเมื่อดำเนินติดตั้งจัดวางกับพื้นที่ โดยงานวิจัยเรื่องนี้ได้กำหนดพื้นที่ติดตั้งผลงาน คือ ท่าเรือเกาะคอเขา ซึ่งเป็นพื้นที่สาธารณะ โดยกำหนดสัดส่วนการทำหุ่นจำลองพื้นที่ในอัตราส่วนสเกล 1:100 โดยดำเนินการจัดทำหุ่นจำลอง ตามขั้นตอนต่าง ๆ ดังนี้

1.4.1 กำหนดขอบเขตพื้นที่บริเวณท่าเรือเกาะคอเขา โดยใช้ภาพถ่ายทางอากาศจาก Google Map หลังจากนั้นจึงวิเคราะห์พื้นที่ผ่านโปรแกรม Photoshop เพื่อแยกลักษณะของพื้นที่บริเวณ ดิน พื้นถนนคอนกรีต สิ่งปลูกสร้าง ต้นไม้ และน้ำทะเล

1.4.2 ถ่ายแบบพื้นที่ที่จะดำเนินการปั้นหุ่นจำลองโดยการกำหนดอัตราส่วนสเกล 1:100 หลังจากนั้นจึงขึ้นโครงสร้างในลักษณะระนาบ และความลาดเอียงเพื่อแสดงพื้นที่ในภาพรวม โดยพิจารณาจากข้อมูลภาพถ่ายจริงประกอบ

1.4.3 สร้างแม่พิมพ์แบบสิ่งก่อสร้าง ได้แก่ บ้าน อาคารที่พักผู้โดยสาร ในลักษณะรูปเรขาคณิตโดยกำหนดตามอัตราส่วนที่กำหนดไว้ เมื่อผ่านกระบวนการเทแบบเสร็จแล้วจึงได้โมเดลสิ่งก่อสร้าง นำไปประกอบกับพื้นที่หุ่นจำลอง เพื่อให้ได้ภาพรวมตามลักษณะจริงของพื้นที่

ภาพที่ 5 ผลงานหุ่นจำลองพื้นที่ “ท่าเรือเกาะคอเขา” ที่เสร็จสมบูรณ์
ที่มา: ไพฑูรย์ ทองดี

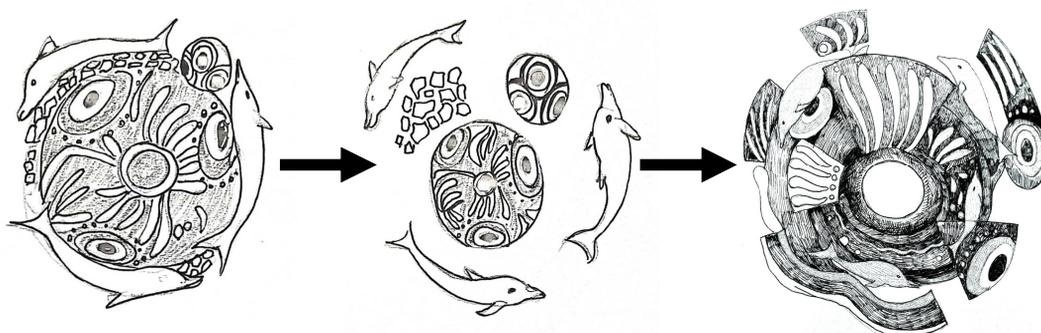

ภาพที่ 6 ภาพจำลองแสดงภูมิทัศน์ใหม่ของพื้นที่ท่าเรือเกาะคอเขาจากกระบวนการวิจัยสร้างสรรค์
ที่มา: ไพฑูรย์ ทองดี

1.5 ผลการสังเคราะห์ผลงานศิลปะชุมชนผ่านกระบวนการรื้อสร้าง (deconstruction)

การรื้อสร้าง (deconstruction) แนวทางการวิเคราะห์อีกลักษณะหนึ่งเพื่อการอ่าน การถอดรื้อภาษาทางการเห็น การได้ยินและการเคลื่อนไหวด้วยการสลายความเป็นหน่วยของภาพตัวบท และมายาคติ (myth) ที่แฝงซ่อนอยู่ด้วยกัน นำไปสู่การสร้างความเข้าใจใหม่ ตามวิธีสลับที่สลับทาง เพื่อเปิดพื้นที่ที่ถูกปิดบัง กดทับและแทนด้วยสื่อสิ่งอื่น (สุชาติ เถาทอง, 2562, หน้า 183) ผู้วิจัยนำผลงานต้นแบบ “ดวงตาแห่งตะกั่วป่า” มาวิเคราะห์ แสดงถึงรูปทรงที่เกิดจากผสมผสาน และการทับซ้อนของข้อมูลความงามของชุมชนชายฝั่งทุ่งตึก ได้แก่ ลูกปัดโบราณ ศิลปวัตถุโบราณ โลมาสีชมพู ตั้งแต่ระดับโครงสร้างรูป นำไปสู่การถอดออกเป็นส่วน ๆ (decompose) จนได้โครงสร้างรูปพื้นฐาน หลังจากนั้นจึง

ทำการทวนซ้ำโครงสร้าง จนได้โครงสร้างของรูปวัตถุใหม่ ภาพต่าง ๆ ถูกบูรณภาพประกอบสร้างใหม่ หลอมรวม ทับซ้อน จนเกิดผลงานสร้างสรรค์ที่มีเอกลักษณ์เฉพาะ (ดูภาพที่ 7)

ภาพที่ 7 แสดงการถอดรื้อข้อมูลสู่การประกอบสร้างภาพใหม่ของผลงาน “ดวงตาแห่งตะกั่วป่า”
ที่มา: ไพฑูรย์ ทองดี

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาพบว่า ผลงานมีคุณภาพตามองค์ประกอบของการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชน องค์ประกอบต่าง ๆ ในการสร้างสรรค์งานศิลปะชุมชน สามารถประกอบสร้างเป็นผลงานต้นแบบที่ให้ผลที่น่าพอใจ แสดงถึงสัมพันธภาพ การประสานสัมพันธ์จากองค์ความรู้ในด้านต่าง ๆ เป็นอย่างดี เนื่องจากผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยเป็นไปตามลำดับขั้นตอนในการศึกษา โดยศึกษาวิเคราะห์ตรงตามวัตถุประสงค์ เพื่อพัฒนาผลงานศิลปะชุมชน จากปัญหาของรูปแบบความคลุมเครือของงานศิลปะชุมชน สัดส่วนความต้องการของชุมชนและความต้องการจากศิลปิน ปัญหาด้านรูปแบบ ปัญหาด้านวัสดุ และปัญหาด้านการใช้สอย นำประเด็นปัญหาต่าง ๆ ผ่านการศึกษาด้วยวิธีการวิจัยให้เกิดความกระจ่างชัด จึงพัฒนาสร้างสรรค์ผลงานศิลปะชุมชนที่มีคุณภาพตรงตามเนื้อหาที่ศึกษาวิเคราะห์ จากข้อมูลของชุมชนและความเห็นจากประชากร โดยผู้วิจัยสามารถอภิปรายผลได้ 4 ประเด็น ดังนี้

2.1 ภาษา

ศิลปะสาธารณะและศิลปะชุมชนนั้นต่างมีความเชื่อมโยงและเกาะเกี่ยวกันอยู่ โดยอาศัยกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชนและสังคม ในการให้ความเห็น ถ่ายทอดเรื่องราว ความรู้สึกอันเกิดจากภูมิลำเนา พื้นเพ หรือแม้กระทั่งพื้นที่นั่นเอง ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวเป็นการสร้างการยอมรับที่มีต่อผลงานศิลปะที่จะเปิดติดตั้ง ณ พื้นที่เป้าหมาย งานศิลปะสาธารณะจึงมีนัยยะเดียวกับภาษาที่ใช้ในการสื่อความหมาย หรือเป็นตัวแทนของพื้นที่ที่ทำหน้าที่ถ่ายทอดเรื่องราว มากกว่าภาษาเขียนที่ใช้การรับรู้จากความเข้าใจโดยการอ่าน เพื่อการรับรู้และสื่อสารข้อมูล จากการที่ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยการสัมภาษณ์และสนทนากลุ่มกับประชาชนในชุมชนทุ่งตึกพบว่า การสื่อสารงานศิลปะด้วยภาษาทางรูปทรงเป็นสิ่งที่ชุมชนเห็นพ้องต้องกัน ในลักษณะการแสดงออกผ่านรูปทรงของสัตว์ในพื้นที่ยังมีความโดดเด่น ได้แก่ ปูดำ นกเงือก โลมาสีชมพู ซึ่งจากรูปแบบงานศิลปะชุมชนที่ผู้วิจัยได้สร้างสรรค์ ได้ปรากฏข้อมูลของศิลปวัตถุ

ประเภทลูกปัดโบราณและภาชนะ สิ่งของเครื่องใช้ อันแสดงถึงการเป็นเมืองโบราณ และเมืองท่าการค้า เส้นทางสายไหมทางทะเลที่สำคัญของทุ่งตึกในอดีต ภาษาทางรูปทรงเหล่านี้ ถูกบูรณภาพ หล่อหลอม รวมกันจนเป็นภาพแทนใหม่ อันเกิดจากกระบวนการศึกษาข้อมูลด้านสุนทรียภาพ ภาพจริง ภาพแทน และภาพจำ สู่อารตาระดับการรับรู้คุณค่าทางสุนทรียภาพสู่การสร้างภาพแทนใหม่ที่มีลักษณะสื่อสารเป็น ภาษากลางที่ผู้คนต่างชาติ ต่างภาษา สามารถรับรู้ความงามได้ตรงกัน อันเป็นการนำภาษาขยับ ขับเคลื่อน องค์ความรู้จากชุมชน สู่ความเป็นสากลได้อีกระดับ

ศิลปะสาธารณะจึงมีความสำคัญในการสื่อสารความงาม ระหว่างชิ้นงานและผู้ที่จะพบเห็น โดยทั่วไป การสื่อสารจึงมีความเป็นสากลลักษณะ คือ เป็นภาษากลางที่คนทั่วไปสามารถเข้าถึงได้ในเวลา อันสั้น ไม่ต้องตีความและซับซ้อนไปด้วยรายละเอียดที่มากจนเกินไป แต่สามารถรับรู้เป้าหมายในการสื่อสารได้

2.2 การมีส่วนร่วมของศิลปะชุมชนชายฝั่ง

เป้าหมายสำคัญของการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานศิลปะชุมชน คือ การเน้นย้ำ กระตุ้น เตือนตั้ง แต่ผู้มีส่วนร่วมกระบวนการสร้างสรรค์ เจ้าของพื้นที่ เกิดความรู้สึกมีส่วนร่วม และเห็นถึงคุณค่า เรื่องราวของชุมชน กว่าจะมาประกอบสร้างเป็นชุมชนหนึ่ง การถอดนิยาม ลักษณะทางกายภาพของ ชุมชน มีความจำเป็นที่ต้องถอดให้เห็นถึงรูปนอก และรูปใน เพื่อถอดหรือความหมายของชุมชน อันนำไปสู่ การประกอบสร้างใหม่ ดังเช่นในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ตั้งเป้าในการค้นหาความหมายของสุนทรียภาพ ชุมชน ซึ่งต้องจำแนกประเด็นความงามของชุมชนในมิติต่าง ๆ ได้แก่ สิ่งแวดล้อม วิถีชีวิต ศิลปกรรม ชุมชน และความทรงจำของคนในชุมชน หลังจากนั้นจึงทดลองทำภาพร่างผลงานศิลปะชุมชน เพื่อทวน สอบ สอบถามความเห็นจากชุมชน ดังนั้นจึงตั้งข้อสังเกตว่า กระบวนการสอบถามความเห็น การสัมภาษณ์เป็นขั้นตอนสำคัญที่เป็นการให้ชุมชนถ่ายทอดทัศนคติ ความทรงจำ และความผูกพันกับ ชุมชนของตน อันเป็นการสะท้อนคุณค่า และเกิดการรับรู้ร่วมกันอย่างไม่มีรู้ตัว ดังนั้นศิลปะชุมชนจึงเป็น กลไกสำคัญในการสร้างความตระหนักและกระตุ้นเตือนให้เห็นถึงคุณค่าของความหมาย ความสำคัญของ ประวัติศาสตร์ วิถีชีวิต และความทรงจำของชุมชน ไม่ใช่เฉพาะต่อชิ้นงานเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึงพื้นที่ อีกด้วย ดังจากการสัมภาษณ์ประชากรที่อาศัยอยู่ที่เกาะคอเขาพบว่า มีความรักและความผูกพันกับเมือง โบราณทุ่งตึก อยากเก็บรักษาไว้และมีความต้องการให้เยาวชนมีความรู้และสามารถสืบทอดเรื่องราวต่อไป ทั้งนี้จากการสัมภาษณ์ในประเด็นเรื่องแหล่งโบราณคดีทุ่งตึกสามารถสะท้อนความเป็นอัตลักษณ์ของ ชุมชนได้พบว่า ประชากรส่วนใหญ่ให้ความเห็นไปในทิศทางเดียวกันว่า มีความเห็นด้วยที่จะนำประเด็น ดังกล่าวไปสร้างจุดเด่น หรือจุดท่องเที่ยวให้กับชุมชนเช่นเดียวกับประเด็นด้านระบบนิเวศสิ่งแวดล้อมในพื้นที่ ดังนั้นศิลปะชุมชนจึงเป็นสิ่งที่กระตุ้นเตือนที่สำคัญในการแสดงคุณค่าของคุณค่าของชุมชน

2.3 พื้นที่และเวลา

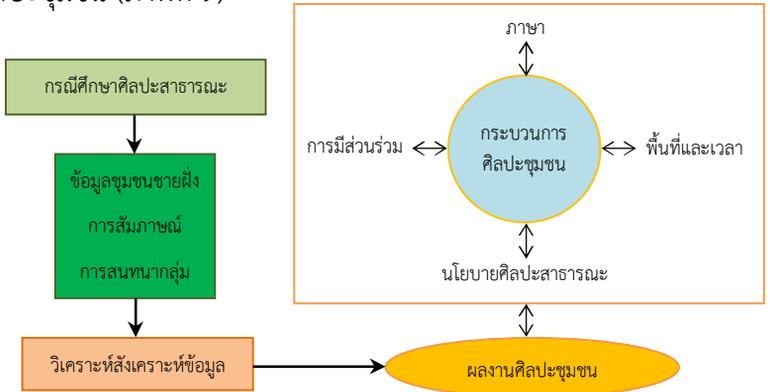
พื้นที่และเวลา มีความสัมพันธ์ร่วมกันในงานศิลปะสาธารณะ และงานศิลปะกับชุมชน สำหรับผู้ที่ดำเนินการที่มีความจำเป็นจะต้องศึกษาความหมาย และสภาพปัญหาของพื้นที่ให้ครอบคลุม ก่อนการออกแบบสร้างสรรค์ผลงานในพื้นที่ ในงานวิจัยเรื่องนี้ผู้วิจัยได้สอบถามความเห็นของประชากร พบว่า ประชากรในพื้นที่เกาะคอเขา ได้กำหนดพื้นที่ในการติดตั้งงานศิลปะชุมชน คือ พื้นที่ท่าเรือ

เนื่องจากพื้นที่ท่าเรือเป็นพื้นที่สาธารณะที่สำคัญของเกาะคอเขา เพราะใช้เป็นพื้นที่หลักในการสัญจรข้ามฝั่งมาจากท่าเรือบ้านน้ำเค็ม มายังท่าเรือเกาะคอเขา และมีผู้คนสัญจรไปมา ณ พื้นที่แห่งนี้ ทั้งกลางวันและกลางคืน การออกแบบชิ้นงานศิลปะชุมชนผู้วิจัยได้คำนึงถึงการใช้รูปทรงของสัตว์ทะเลที่มีความสัมพันธ์กับการดำรงชีพในพื้นที่ชายฝั่ง ได้แก่ ปูดำ อันเป็นภาพแทนของความอุดมสมบูรณ์ของเกาะคอเขา และวิถีในการประกอบอาชีพทางชายฝั่งทะเล บนรูปทรงของปูใช้ลักษณะของลวดลายที่คลี่คลายมาจากลูกปัดโบราณ และศิลปวัตถุต่าง ๆ ที่ค้นพบ ณ เมืองโบราณทุ่งตึก อันแสดงถึงข้อมูลที่เชื่อมโยงกับประวัติศาสตร์ของพื้นที่ หากดำเนินการศึกษาด้านพื้นที่และเวลา เพื่อให้เกิดการยอมรับ งานศิลปะสาธารณะให้ผลด้านปรากฏการปรับตัวกับพื้นที่ สอดคล้องกับแนวคิดของ วีรวัฒน์ ศิริเวสมาส (2553, หน้า 165) กล่าวว่า ผลงานศิลปะกับพื้นที่จะค่อย ๆ ทำหน้าที่แทรกซึมเข้าไปอยู่ในวิถีชีวิต โดยค่อย ๆ กลายเป็นส่วนหนึ่งในกิจวัตรประจำวันของผู้คนสัญจรใช้พื้นที่นั้นในสังคม

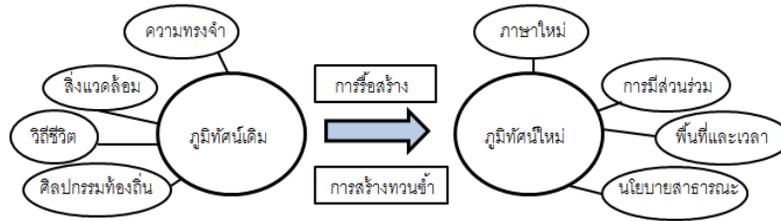
2.4 นโยบายศิลปะสาธารณะ

การส่งเสริมการสร้างสรรค์ผลงานศิลปะชุมชน ให้เกิดความเป็นรูปธรรม การผลักดันให้เกิดเป็นนโยบาย หรือแผนในการพัฒนาชุมชน หรือพัฒนาพื้นที่จึงเป็นสิ่งจำเป็น เนื่องจากในกระบวนการสร้างศิลปะชุมชน มีกระบวนการหรือฐานคิดที่คิดจากโจทย์ หรือปัญหาของพื้นที่เป็นหลัก ดังนั้นหากผลักดันโครงการศิลปะชุมชนให้ไปอยู่ในระดับนโยบายหรือแผนในการพัฒนาพื้นที่ของทางการ ย่อมทำให้เกิดประโยชน์และคุณค่าต่อสาธารณะอย่างแท้จริง ซึ่งอาจมีการสนับสนุนด้านการให้อนุญาตในการจัดสร้างในพื้นที่ มีกระบวนการทำประชาพิจารณ์ การสนับสนุนงบประมาณจากท้องถิ่น นโยบายด้านศิลปะสาธารณะจึงเป็นนโยบายที่สำคัญในการพัฒนาเมืองและชุมชนให้มีสุนทรียภาพ

ดังนั้นจากการอภิปรายผลเบื้องต้น นับเป็นเป้าหมายสำคัญในการศึกษาเพื่อให้ได้กระบวนการศิลปะชุมชนแบบมีส่วนร่วม ซึ่งผู้วิจัยได้นำเสนอวิธีการศึกษามาเป็นลำดับถึงความสัมพันธ์ของกระบวนการในแต่ละขั้นตอน (ภาพที่ 8) โดยจะต้องทำความเข้าใจกับภูมิทัศน์เดิมของพื้นที่เพื่อศึกษาบริบท ภูมิหลังเดิม โดยใช้กระบวนการรื้อสร้างและการสร้างแบบทวนซ้ำเพื่อให้ได้รูปภูมิทัศน์ใหม่จากกระบวนการศิลปะชุมชน (ภาพที่ 9)

ภาพที่ 8 ผังการวิเคราะห์การสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนชายฝั่งบนพื้นที่สาธารณะ
ที่มา: ไพฑูริย์ ทองดี

ภาพที่ 9 ผังการวิเคราะห์การเคลื่อนที่จากภูมิทัศน์เดิมสู่ภูมิทัศน์ใหม่จากกระบวนการวิจัยสร้างสรรค์
ศิลปะชุมชน
ที่มา: ไพฑูรย์ ทองดี

ข้อเสนอแนะจากการวิจัย

บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของดัชนีนิพนธ์ทางทัศนศิลป์และการออกแบบ โดยเป็นการศึกษากระบวนการสร้างสรรค์ศิลปะชุมชนบนพื้นที่สาธารณะ ซึ่งเป็นการทดลองกระบวนการกำหนดแบบจำลองความรู้ ในด้านการมีส่วนร่วมของ ชุมชน พื้นที่ และวัฒนธรรม ให้ผู้อ่านได้เห็นถึงมิติในด้านต่าง ๆ ในการสร้างสรรค์งานศิลปะที่มีได้มาจากความต้องการส่วนตัวของผู้สร้างเป็นหลัก แต่ต้องให้ความสำคัญกับพื้นที่ในบทบาทของการใช้งานศิลปะเพื่อการแก้โจทย์ หรือปัญหาที่ค้นพบในพื้นที่ ส่วนประเด็นที่มีความสำคัญอีกประการหนึ่ง คือ การกำหนดนโยบายการสร้างผลงานศิลปะในพื้นที่สาธารณะสู่ชุมชนในพื้นที่ท้องถิ่น อันเป็นการขยายโอกาสในการพัฒนาสุนทรียภาพกับพื้นที่ในต่างจังหวัด ซึ่งกระบวนการดังกล่าวจะสามารถทำให้โครงการศิลปะต่าง ๆ ได้ขับเคลื่อนและถูกนำไปใช้ประโยชน์ ชุมชีวิตให้กับพื้นที่อย่างเป็นรูปธรรม

บรรณานุกรม

- ถนอม ชากักดี. (2563). ศิลป์สถานะ state of the art; on thai contemporary art. กรุงเทพฯ: ยิปซี กรู๊ป.
- บุญยฤทธิ์ ฉายสุวรรณ และเรไร นัยวัฒน์. (2550). **ทุ่งตึกเมืองท่าการค้าโบราณ**. กรุงเทพฯ: สมาพันธ์ศูนย์ข่าวนโยบายสาธารณะ. (2562, 17 กันยายน). ประติมากรรมบนที่สาธารณะ: ฝาฟอริมคลองโอง่างกำลังจะเปลี่ยนไป. **สำนักข่าวอิสรา**. สืบค้นจาก <https://www.isranews.org/article/thaireform/thaireform-documentary/80543-bk80543.html>
- วัลย์ลิตา อยุทธ์. (2561). **ความสัมพันธ์ระหว่างพื้นที่และศิลปะของนาวิน ลาวัลย์ชัยกุล**. วิทยานิพนธ์ศิลปมหาบัณฑิต สาขาวิชาทฤษฎีศิลป์, มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- ภณิพล อภิขิตสกุล. (2561). นโยบายศิลปะสาธารณะ 1% โดยรัฐบาลได้ทุกวัน. **วารสารศิลป์ พีระศรี**, 6(1), หน้า 194-218.
- วีรวัฒน์ สิริเวสมาศ. (2553). ประติมากรรมกับพื้นที่สาธารณะ ความสัมพันธ์ของพื้นที่ ผู้คน ชุมชน และวัฒนธรรม. ใน ถนอมจิตร ชุ่มวงศ์ (บ.ก.). **โครงการติดตั้งประติมากรรมระหว่างกรุงเทพมหานครกับมหาวิทยาลัยศิลปากร** (หน้า 162-166). กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง.
- สุชาติ เถาทอง. (2562). **วิถีคิดทางศิลปะออกแบบขั้นสูง**. ชลบุรี: บางแสนการพิมพ์.
- อรรถชัย ฟองสมุทร. (2551). ศิลปะสาธารณะ: สภาวะการณ์ของเมืองกรุง. **Executive Journal**, 28(1), หน้า 100-103.